

文火 40

HET
TRAGE
VUUR

—

FILOSOFIE THEMA

Tijdschrift
voor Chinese literatuur

gastredacteurs
Jan De Meyer en Paul van Els

Woord vooraf

Beroemde denkers zijn lang niet altijd grote schrijvers, en weinig grote schrijvers hebben naam gemaakt als denkers. Het is iets wat voor vele culturen opgaat, en niet in het minst voor de Chinese. Een nummer van een tijdschrift voor Chinese literatuur vullen met filosofie is een riskante onderneming, en de zoektocht naar materiaal dat zowel op het levensbeschouwelijke als op het literaire vlak interessant is, is lastig. De hakbijl van de gastredacteurs is zeer frequent en minstens even genadeloos neergekomen.

Om te beginnen is veel zogenaamde Chinese filosofie – wanneer beschouwd door de kritische ogen van de veeleisende lezer van nu – die naam nauwelijks waardig. Als filosofie – en daarmee bedoelen we alles wat in het traditionele China tot het domein van de *zi* oftewel 'de meesters' werd gerekend – verwordt tot een verzameling van dogma's en voorschriften waaruit elk spoor van kritische dialoog of open communicatie is verdwenen, dan verliest ze voor ons haar betekenis als filosofie. Nu is het zo dat het niet-bereid zijn tot dialogeren door sommige Chinese denkers niet alleen openlijk wordt toegegeven, maar zelfs wordt beschouwd als de normaalste zaak van de wereld. We werpen even een blik op het *Jinsi lu* (*Verlag van het denken over wat nabij is*), de meest invloedrijke bloemlezing van neoconfucianistische uitspraken, mede samengesteld door Zhu Xi (1130-1200), de 'grote Zhu Xi', zoals hij altijd wordt genoemd. Dit lezen we daar bijvoorbeeld over het boeddhisme en het taoïsme – de grote levensbeschouwelijke rivalen van het neoconfucianisme:

Het is niet nodig de leer van de boeddhisten en de taoïsten grondig te onderzoeken om hen te begrijpen. Alleen al het feit dat ze de Drie Banden¹ en de Vijf Constante Deugden² verwerpen, is een misdaad van de hoogste orde. Aan de rest moeten we dan ook geen woorden vuil maken.

Het ligt voor de hand dat wij aan dergelijke wijze woorden ook niet veel *Trage vuur-* papier vuil zullen maken. Onbruikbaar in deze bloemlezing is verder filosofie die zo vaag, ongrijpbaar of onnauwkeurig is geformuleerd dat ze weinig anders dan blijvende vraagtekens oproept. Opnieuw scoren vele neoconfucianisten hier vrij slecht. De kritiek van talloze progressieve intellectuelen van de voorbije honderd jaar, als zou het neoconfucianisme zijn eigen graf hebben gedolven door zich uit te putten in eindeloze, obscure metafysische bespiegelingen, is er heus niet zonder reden gekomen. Gesneuveld zijn ook die denkers van wie het taalgebruik zo technisch is dat het slechts een kleine kring van ingewijden weet te boeien. Dit is bijvoorbeeld het geval met de zogenaamde logici, die ook wel 'sofisten' worden genoemd, een kleine wijsgerige stroming die hier en daar aan de oude Griekse sceptici doet denken.

Ook op Confucius is de hakbijl neergekomen, niet omdat zijn denken zonder waarde zou zijn, maar wel omdat de *Lunyu* (meestal vertaald als *Analecta*) literair weinig te bieden heeft. Dat is vanzelfsprekend niet Confucius' schuld, want net als Socrates schreef de man zelf niets; dat was immers het werk van discipelen en vervalzers. Andere wijsgerige werken, waarvan de grote literaire waarde onbetwist is, vielen dan weer af omdat ze in het recente verleden in het Nederlands werden vertaald. Dit was bijvoorbeeld het geval met *Zhuangzi*, voor sommigen het literair meest stimulerende werk uit de hele geschiedenis van het Chinese denken, dat in 2007 voor de eerste maal integraal én direct uit het klassiek Chinees naar het Nederlands werd vertaald.³

Uit wat restte – nog altijd een zeer respectabele hoeveelheid materiaal – hebben we elf denkers of wijsgerige werken geselecteerd, en fragmenten gekozen die én literair én levensbeschouwelijk aantrekkelijk zijn. De vertaalde resultaten hebben we kort ingeleid en chronologisch gepresenteerd, van de vierde eeuw v.Chr. tot de zestiende eeuw n.Chr. Verschillende dingen vallen op. Op het formele vlak bijvoorbeeld, want met uitzondering van het openingsgedicht – waarin het wijsgerige bedrijf op weinig zachtzinnige wijze wordt gerelativeerd – gaat het hier exclusief om proza. Dat komt omdat er in de Chinese literatuur wel religieuze poëzie is, maar weinig of geen filosofische.

Het meest opvallende is wellicht de centraliteit van de dialoog. Of het nu expliciet is of impliciet, de dialoog is in de hele selectie prominent aanwezig. Zo maken we kennis met Mozi in dialoog met de voorstanders van de aanvalsoorlog; Mengzi in dialoog met een leergierige koning⁴; Wang Chong in dialoog met bijgelovige fantasten; *Huainanzi* en *Liezi* met hun caleidoscoop aan fictieve dialogen; Ge Hong in dialoog met al wie

twijfelt aan de onsterfelijkheid; Han Yu in dialoog met een gelovige keizer en met mensen die denken geen leraren meer nodig te hebben; Wunengzi in dialoog met discipelen, bijgelovigen, de occasionele dorpsgek en andere wijzen; en Li Zhi in dialoog met de oogkleppen dragende verdedigers van de traditie. Ook in de fragmenten uit de *Shishuo xinyu* (*Waar de mensen over praten, nieuwe collectie*), die niet direct wijsgerig van inhoud zijn, maar o.m. het sociale milieu schetsen waarin wijsgerige werken als *Liezi* vaste vorm kregen, is de dialoog alomtegenwoordig. Of hij de nauwkeurige weergave is van een werkelijk gehouden gesprek, of geheel is ontsproten aan de fantasie van de auteur, doet hier niet ter zake. Wat wel telt is dit: dialoog is communicatie, is uitwisseling; en zolang er gecommuniceerd en uitgewisseld wordt, is er leven.

NOTEN

- ¹ De relaties tussen heerser en onderdaan, tussen vader en zoon, tussen man en vrouw.
- ² Rechtschapenheid, plicht van de vader; genegenheid, plicht van de moeder; vriendelijkheid, plicht van de oudere broer; respect, plicht van de jongere broer; ouderliefde, plicht van elke zoon.
- ³ Zhuang Zi. *De volledige geschriften*. Vertaald en toegelicht door Kristofer Schipper. Amsterdam: Augustus, 2007. Zie de recensie in *Het trage vuur* 38: 90-92.
- ⁴ Waar namen als Mozi en Mengzi cursief worden gegeven, hebben we het over de boeken die circuleren onder hun naam; niet gecursiveerd bedoelen we de persoon.